

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq səviyyədə tanınmış ərazilərinin 20 faizi 30 ilə yaxın müddətdə Ermənistan Respublikası tərəfindən işgal altında saxlanılmışdır. İşgal dövründə yaşayış məntəqələri, o cümlədən infrastruktur obyektləri tamamılıkda dağıdılmış, milli-mədəni əhrəm məhv edilmiş, təbii sərvətlərimiz talan edilmiş, iqtisadiyyata əhəmiyyətli zərər vurulmuş, bir milyondan artıq vətəndaşımız qəçqin və məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüşdür.

Azərbaycan xalqı ötən 30 illik dövr ərzində işgalla heç vaxt barişmadı və ərazi bütövlüyü bərpa etmək üçün böyük əzm və qətiyyət göstərdi. Azərbaycan Ordusunun 44 günlük Vətən müharibəsində əldə etdiyi tarixi Zəferlər torpaqlarımızın işgalinə son qoyuldu. Vətən müharibəsi dövründə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa müntəzəm müraciətləri Azərbaycan xalqının özünəməməni daha da gücləndirərək onu bir amal uğrunda birləşdirdi. Beləcə, hər bir müraciət müharibənin gedisətinə və taleyinə güclü təsir göstərərək növbəti qələbələrin müqəddiməsinə çevrildi.

2023-cü il sentyabrın 19-20-də Müzəffər Azərbaycan Ordusunun apardığı bir günlük lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində ölkəmiz həm ərazi bütövlüğünü, həm də suverenliyini tam bərpa etmiş oldu. Bununla da Azərbaycan işgala son qoyaraq dünya tərəfindən qəbul edilən suveren ərazisində konstitusiya quruluşunun bərpasına nail olud. İşgaldən azad olunan ərazilərin təbii ehitiyatları, xüsusiilə kənd təsərrüfatı potensialı ölkəmizin iqtisadi inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu torpaqlarda kənd təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı işlərə artıq işgala son qoyulandan qısa müddət sonra başlanmışdır. İşgaldən azad edilmiş ərazilərdə görülən işlərin sistemləşdirilməsi və vahid formada idare edilməsini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2022-ci il 16 noyabr tarixli 3587 nömrəli Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının işgaldən azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Programı" təsdiq edilmişdir. Programa əsasən işgaldən azad edilmiş ərazilərdə kompleks şəkil-də görüləcək işlərin icrası üçün tədbirlər planı hazırlanmışdır. Programda əhalinin məskunlaşması da daxil olmaqla iqtisadiyyatın bütün sahələri, o cümlədən, kənd təsərrüfatının dirçəldilməsi ilə bağlı tədbirlər də öz əksini tapmışdır. Burada kənd təsərrüfatı dövriyyəsine yeni torpaq sahələrinin cəlb olunması, ərazilərin kənd təsərrüfatı potensialından səmərəli istifadə olunması üçün müasir suvarma infrastrukturunun formalasdırılması, dayanıqlı və mütərəqqi kənd təsərrüfatı təcrübələrinin tətbiqi hədəf kimi qarşıya qoyulmuşdur.

İşgaldən əvvəlki dövrde Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazisi yüksək kənd təsərrüfatı göstəriciləri ilə seçilir, ölkənin taxi, pambıq, tütün, üzüm, ət, süd, yun və barama istehsalının əhəmiyyətli hissəsi həmin ərazilərin payına düşürdü. Bütün bunları nəzərə alaraq, regionun aqrar sahəde əvvəlki şöhrəti-ni bərpa etmək məqsədilə lazımi tədbirlər və hazırlanıq işləri davam etdirilir. Məskunlaşma prosesi ilə yanaşı olaraq kənd təsərrüfatı ilə məşğul olacaq sakınların aqrar texnika, toxum, gübre və digər kənd təsərrüfatı vasitələri ilə təmin edilməsi istiqamətində dövlət tərəfindən tədbirlər də həyata keçirilməkdədir. Qeyd edək ki, bu bölgədə ixrac yönümlü kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı üçün böyük potensial mövcuddur.

Azad olunmuş ərazilərdə heyvandarlığın inkişafı üçün böyük potensialın olduğu məlumdur. Bu ərazilərdəki zəngin otlaq və yaylaqların mövcudluğu heyvandarlığın və arıcılığın inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Statistik məlumatlara əsasən deyə bilərik ki, işgaldən azad olunmuş rayonların heyvandarlıq məhsullarının istehsalında xüsusi çəkisi yüksək olmuşdur. Belə ki, 1986-1989-cu illərdə ölkə üzrə iribuyuzlu mal-qaranın orta hesabla 15 faizi, xirdabuynuzlu

Suveren Azərbaycanda kənd təsərrüfatının rəqəmsal siyahıyalınması

mal-qaranın 20 faizi, ət istehsalının 15 faizi, süd istehsalının 15 faizi, yumurta istehsalının 10 faizi, yun istehsalının isə 20 faizi bu ərazilərin payına düşürdü.

Azad olunmuş torpaqlarda görülən ilk işlərdən biri də bu torpaqların əkilib-becərilməsi olmuşdur. Müharibənin başa çatlığı ilk günlərdə etibarən aidiyəti dövlət qurumları tərəfindən işgaldən azad edilmiş ərazilərdə kənd təsərrüfatının gələcək inkişafının planlaşdırılmasına başlanılıb. İşgala son qoyulduğdan sonrakı dövrə sözügedən ərazilərdə bir neçə növ kənd təsərrüfatı bitkileri əkilmiş, təsərrüfatlarda iri və xırdabuynuzlu heyvanların saxlanılmasına başlanılmışdır. Bitkiçilik mehsullarından əsasən buğda, arpa və şəker çuqundurunun əkinləri üstünlük təşkil etmiş və əkin sahələrinin ölçüsü ildən-ile artan dinamika üzrə inkişaf etməkdədir. Məlumat üçün qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2024-cü il 26 dekabr tarixli 544 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının işgaldən azad edilmiş ərazilərində kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların kənd və qəsəbə sakınlərinə güzəştli şərtlərlə icarəyə verilməsi Qaydaları"na əsasən cari ildən etibarən işgaldən azad edilmiş ərazilərdə əhalinin məskunlaşdırıldığı və yaşadığı inzibati ərazi dairələrinin sərhədləri daxilində yaşayış məntəqələrinə yaxın kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların birillik və çoxillik əkinlərinin aparılması üçün kənd və qəsəbə sakınlarına güzəştli şərtlərlə müvəqqəti icarəyə verilməsinə başlanılmışdır.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda qabaqcıl ölkələrin təcrübəsindən istifadə edərək aqrar sektorda böyük uğurlar əldə etmək olar. Bu uğurların mənbəyində bölgənin münbit torpaqları və zəngin su ehtiyatları dayanır. Məhsuldarlığın artmasında çox mühüm rol oynayan bu amillər investorların əraziyə cəlb olunmasına yol açacaq. Bu, həm əhalinin məşğulluluğunun təmin edilməsində rol oynayacaq, həm də istehsalın yüksəlməsi ilə həmin rayonlarda kənd təsərrüfatı ilə yanaşı, emal sənayesinin də genişlənməsinə gətirib çıxaracaq. Nəticədə əhalinin ərzaq məhsulları ilə dayanıqlı təminatı yüksəlmiş olacaq, ixrac potensialını artırmaq imkanları yaranacaq və bu da öz növbəsində ölkəyə daxil olan valyutanın artması ilə müşahidə olunacaq.

Ölkəmizdə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emali sahələrinə birbaşa dövlət dəstəyi olaraq subsidiyaların və vergi güzəştlərinin verilməsi, kənd təsərrüfatı təyinatlı əksər maşın və texniki vasitələrin idarəx rüsumundan azad olunması kimi alətlərin tətbiqi bu sahədə inkişafə öz behəsini verməkdədir. AnchorAnchorSon illər ərzin-

rqələri isə siyahıyalmanın keçirilməsinə cəlb edilecek şəxslər (sayıcılar) tərəfindən planşet tipli kompüterlərdən istifadə etməklə sorğu yolu ilə (CAPI üsulu: Computer Assisted Personal Interviewing - kompüter vəsítəsilə şəxsi müsahibə) doldurulacaq. Beynəlxalq qaydalara uyğun olaraq sorğu zamanı siyahıyalma vərəqəsi üzrə məlumatlar respondentin şəfahi cavabları əsasında, həmin cavabların düzgünlüyünü təsdiq edən hər hansı sənəd tələb edilmədən qeydə alınır.

Kağız formatında keçirilən siyahıyalma məqayisədə siyahıyalmanın planşet tipli kompüterlər vəsítəsilə keçirilməsinin bir sıra üstünlükleri vardır. Bu halda yekun məlumatların əldə olunmasına 7-8 ay az vaxt tələb olunur, 410 nəfərdən artıq işçinin 6-9 ay müddətində işə qəbul edilməsinə, 1,2 milyon ədəd 10 səhifəlik siyahıyalma vərəqəsinin çap olunmasına ehtiyac qalmır. Ey ni zamanda siyahıyalma məlumatları bir-başa elektron daşıyıcılara daxil edilir və kompüter operatorlarının səhv etmə ehtimalı aradan qalxdığı üçün yekun məlumatların keyfiyyəti artır, bir sayıcının sorğu keçirməli olduğu təsərrüfatların sayı artlığı üçün büdcə vəsaitinə qənaət olunur. Belə ki, 2015-ci ildəki siyahıyalma ilə müqayisədə 2025-ci ildə keçiriləcək siyahıyalma vərəqəsindəki sənəllərin sayının 31-dən 37-dək artmasına baxmayaraq, CAPI üsulunun tətbiqi bir sayıcının yükünün 100 təsərrüfatdan 120 təsərrüfatadək artırılmasına şərait yaratmışdır. Siyahıyalma başa çatıldıqdan sonra planşet tipli kompüterlər onlardan səmərəli istifadəni təmin etmək məqsədilə Elm və Tehsil Nazirliyinə təhvil veriləcəkdir.

2025-ci ildə keçiriləcək kənd təsərrüfatının siyahıyalınmasına hazırlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi məqsədilə 2024-cü il iyulun 15-dən avqustan 15-dək Ağsu rayonunda kənd təsərrüfatının sınaq siyahıyalınması keçirilmişdir. Tədbir rayonun üç inzibati ərazi dairesi üzrə səkkiz yaşayış məntəqəsində ümumilikdə 1942 təsərrüfatı əhatə etmişdir.

Sınaq siyahıyalma zamanı BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının "2020-ci il Ümumdünya kənd təsərrüfatı siyahıyalınması programı"nın tövsiyələri, əvvəlki siyahıyalma məhsulların təcrübəsi, kənd təsərrüfatının yerli xüsusiyyətləri, aidiyəti dövlət qurumlarının, beynəlxalq ekspertin rəy və təklifləri nəzərə alınmaqla hazırlanmış siyahıyalma vərəqəsi və onun doldurulması qaydaları, CAPI üsulu ilə əldə edilecək məlumatların elektron formada daxil edilməsi üçün metodoloji əsasları və praktiki aspektləri özündə ehtiva edən xüsusi program təminatları təcrübə olaraq planşet tipli kompüterlərdə uğurla sınaqdan çıxarıldı.

Ümumilikdə, 2025-ci ildə keçiriləcək kənd təsərrüfatının siyahıyalınması nəticəsində təsərrüfatların istehsal fealiyyəti, o cümlədən torpaqlardan istifadə və onların suvarılması vəziyyəti, istifadə edilən toxumaların mənbəyi, gübre və pestisidlərdən istifadə, cins heyvan və quşların sayı, istifadə olunan yemən növləri, akvakultura, kənd təsərrüfatı təyinatlı tikililər, işçi qüvvəsi və s. barədə aktual məlumatların əldə edilməsinə imkan yaranacaqdır. Bütün bunlar müvafiq qərarların qəbul edilməsində mühüm informasiya mənbəyi kimi çıxış etməklə, bu sahədə statistik müşahidə və tədqiqatların, elmi araşdırmaların aparılmasına baza rolu oynayacaq, eyni zamanda müvafiq statistik məlumatların beynəlxalq məqayisəliliyi təmin ediləcəkdir.

2025-ci ildə ölkəmizdə keçiriləcək siyahıyalma zamanı hüquqi şəxslər siyahıyalma vərəqələrini özləri, Dövlət Statistika Komitesinin elektron informasiya sistemine real vaxt rejimində daxil olmaqla dolduracaqlar (CAWI üsulu: Computer-Assisted Web Interviewing). Fərdi sahibkar, ailə kəndli və ev təsərrüfatları üzrə siyahıyalma və-